

Els papers del genocidi

El 17 de març del 1995, el consell de ministres, que presidia encara el "flamant" Felipe González, donava llum verda a la proposta de la ministra de Cultura, Carme Alborch, de retornar a Catalunya els fons que hi va espoliar Franco durant la Guerra Civil espanyola, i que, finalment, havien anat a "morir" a Salamanca. El rebombori que va aixecar a la ciutat lleonesacastellana va ser per tombar de tos: el ple de l'Ajuntament de Salamanca refusava per unanimitat l'acord i, poc després, el 30 de març, es va organitzar una multitudinària manifestació en aquesta ciutat, amandada amb proclames ("*Ojo con los catalanes, que después nos pedirán las catedrales*", bramava una pancarta) i invocacions al "*justo derecho de conquista*".

La virulenta reacció de la societat de Salamanca tingué, però, els seus fruits: l'aplicació de l'acord governamental s'ajornava *sine die* —de fet, no el van arribar a publicar al *BOE*—. Amb el canvi en l'hemicicle central, al 1996, les coses van començar a anar de molt mal borràs per als catalans, i, per contra, es van posar de cara per als espanyols: "la hipòtesi de la devolució —comenten Joan B. Culla i Borja de Riquer— va ser aviat substituïda per la d'un eventual 'dipòsit' que respectés, en tot cas, la titularitat de l'arxiu salmantí sobre els documents. Tanmateix, la iniciativa estatal de més significació en aquesta fase va ser el Reial Decret 426/1999, de 12 de març, d'acord amb el qual, després de ponderar '*la trascendencia de la Guerra Civil en la Historia de España, así como la de los años que la precedieron y los posteriores*', es transformava el de Salamanca en Archivo Ge-

neral de la Guerra Civil Espanola". Per a Joan B. Culla i Borja de Riquer, aquesta va ser la primera mesura de blindatge "legal" dels papers de Salamanca.

L'excusa esgrimida pel PP era la del principi d'unitat d'arxiu. Un principi, però, que no aconsegueix en absolut l'Archivo Histórico Nacional i que ens fa sospitar que darrere d'aquesta qüestió hi ha interessos que ningú s'atreveix a revelar. Segurament, el pacte de silenci perpetrat durant la transició hi té alguna cosa a veure, fins i tot ens atreviríem a dir que n'és el desllorigador principal. Ho corrobora Ismael Saz quan afirma que "als processos de transició més o menys pactada, els correspon un ús més selectiu dels arxius, mentre que allà on hi ha hagut un trencament de soca-rel les facilitats per consultar-los són molt més grans". Al darrere de tot aquest assumpte es palesa un dèficit democràtic flagrant. Tot es fa en nom d'una seguretat i d'un secretisme d'estat que fa de mal pair i, sobretot, fa mal als fonaments de les societats que se'n diuen democràtiques. Com diu Pau Viciano, "el problema és que sota l'etiqueta de 'seguretat nacional' poden encabir-se moltes realitats que massa sovint tenen més a veure amb la 'raó d'estat' que no amb els interessos col·lectius de la societat democràtica".

"Por justo derecho de conquista." Els papers de Salamanca, recordem-ho, són ni més ni menys que el resultat d'una espoliació: la que va perpetrar Franco durant i en acabar la Guerra Civil. Una espoliació que s'ha perllongat per culpa de la indiferència o la

El número 13 de 'L'Espill' (Universitat de València / Edicions Tres i Quatre) dedica un ampli dossier als arxius. Hi escriuen els historiadors Sonia Combe, Joan B. Culla, Borja de Riquer, Ismael Saz, Brunello Mantelli, Antoni Furió, Ferran Garcia Oliver i Pau Viciano. La proposta coincideix amb la publicació d' 'Els papers de Salamanca' (Edicions 62), del també historiador Josep Cruanyes.

JORDI PLAY

La plaça del Rei de Barcelona va viure, el 15 d'octubre de 2002, un acte massiu amb el lema "Diguem no a la foscor del neofranquisme".

passivitat d'uns –la UCD i el PSOE– i la malfeança dels altres: la del PP que governa. Retenir els papers de Salamanca és justificar el robatori executat per un règim il·legítim: el dels que es van alçar en contra de la República, elegida democràticament pel poble sobirà. És aquesta la raó que explica les tesis devolucionistes de bona part dels historiadors –amb els catalans al capdavant, és clar, però també n'hi ha d'altres nacionalitats–, exceptuant-ne els que avantposen les raons d'estat –“*la una, grande y libre*” de sempre– per sobre de les raons de la ciència històrica. Curiosament, els arguments del totalitarisme popular, amb Pilar del Castillo com a amfitriona de l'apat requisitori, han mirat de menar la pilota a la teulada aliena: ens han volgut fet creure que darrere les reivindicacions de *los catalanes* –així és com en diuen ells, una manera com una altra, eufemística si voleu, de reconèixer “el fet diferencial català”– hi ha “la visió [en paraules de Joan B. Culla i Borja de Riquer] de la Guerra Civil com una guerra entre pobles o comunitats territorials, és a dir, que tot responia a la pretensió de presentar Catalunya com una comunitat que havia estat agredida per Espanya”. El ben cert, però, és que l'espoliació, vulguen que no, és innegable. I no va

ser el resultat de cap improvisació, sinó d'una calculadíssima operació destinada a la represàlia del que havia estat i de tot el que volia dir república o democràcia. Josep Cruanyes fa, a *Els papers de Salamanca*, una crònica detallada de com, quan i per què es va dur a terme aquesta espoliació.

Democràcia espanyola? Segons Josep Cruanyes, la gran operació de requisita documental organitzada i planificada per l'exèrcit revoltat havia de servir de suport a la repressió política. Es calcula que, gràcies als papers de Salamanca, a la seu de la DERD (Delegación del Estado para la Recuperación de Documentos) es van poder confeccionar al voltant de tres milions de fit-

**Retenir els papers
de Salamanca
és justificar
el robatori
executat per
un règim il·legítim**

xes personals, la matèria primera que havia de fer servir el règim de Franco per a l'operació de depuració ideològica exercida sobre els enemics del règim: tots els que havien mantingut alguna mena de relació amb l'ideari de la República. “Sense la contribució de la DERD, l'actuació de l'aparell policial repressiu franquista no hauria estat tan efectiva.” Però, també segons Cruanyes, hi havia uns altres objectius. Un era segrestar la memòria històrica dels vençuts, i encara un altre, el de menystenir o subestimar la consciència històrica del País Basc, Galícia, Catalunya i el País Valencià. Prèviament a l'espoliació, hi havia hagut un decret de dissolució dels partits i dels sindicats democràtics, la prohibició de l'edició de llibres, la depuració de biblioteques, la restricció de la llibertat d'acció i de pensament, la supressió de les institucions de govern i els parlaments del País Basc i Catalunya... S'aplanava, així, el terreny per engegar la major operació de repressió política que han patit mai terres ibèriques.

Josep Cruanyes ens explica el com i el perquè de l'espoliació dels papers de Catalunya i País Valencià, principalment: la creació de la DERD, reconvertda posteriorment en la Delegación Nacional de Servicios Documentales (DNSD); els escorcolls efectuats a partits, particulars, associacions, editorials, biblioteques, comunitats religioses minoritàries...

El de Cruanyes és un llibre necessari. Un llibre que ens retorna la memòria històrica i que ens farà sentir una mica més dignes. La indignitat resta, però, incòlume per a tots aquells que s'entesten –molts d'ells vull pensar que inconscientment– a justificar un genocidi en nom de no sé quins principis espuris de “cientifisme”: “Si la dictadura va prendre il·legítimament i, per tant, va robar aquests documents a institucions, partits i ciutadans, l'estat democràtic no té cap mena de legitimitat per mantenir el robatori. No ho pot fer si no és que vol fer prevaldre les lleis franquistes que van possibilitar aquella barbaritat”.

Juli Capilla